

Махталым улахан

сиртэн от тийэ бараары тракторын көрө турарыттан:

— Хайа добоор, ханналар туурабын?

— Ээ, бу киһэ үрэх баһыттан от тийэ барыам. Сарсын им сүтэ илигинэ кэлэбин динбин. Тракторым да эргэтэ бэрт, ахсыс сылыгар барда.

— Бай, хаста капиталкаба сырытта?

— Биирдэ да киһиэ илик. — Эбин төлөбүр бөбөнү ылар буоллабын. Хас бырыһыан буолла?

— Оннук дини билбэппит суох.

— Марк Романович. Трактордаргыт ортотунан хастыс сыл сулууспалыылларый?

— Түөтүү, үс аңарды. Сир-уот ырааба, суол-иис да куһабаан бэрт.

— Иннокентий Егорович, итинни бэлэтээн ыл. Туох эмэ дыһаал ыларгыт буоллар.

Онтон ылата трактористтарга, суолпардарга техниккаларга гарантиейнай суруктары танынан үлэлээбит

тинэн дырыктанар хаһаайыстыбаларын экономикалары бөбөрүүгүр балаачча өнгөнү онорбута буолуо.

Бу мин өйбөр хаалыт аҕыах холобур Степан Николаевич

салайааччы быһыытынан төрөөбүт Сахабыт сирэ тыһытыгар, бар-дьонун олоҕо тупсарыгар киллэрсибит кылааттарын сорбото буолуо.

Оттон киһи дьонго райком секретарыттан, ыанньыксытыгар, тракториһыгар, оҕуттан оҕонньоругар тийэ табаарысты сыйыана, киһилэри сатаан үлэһэ түмэ тардара, сүбэлэһэр тыһынаахтарга хаалларбыт, өлбөт-сүппэт, сырдык кэриэһэ оноробун. Оһон даҕаны бүгүнгү эдэр хаһаайыстыбанай салайааччыларга үтө холобур буолуохтун дини баҕарабын. Ол эбэтэр киһилэртэн сорохторо дуоһунастаахтарга сүгүрүйүр, үчүгэй толорооччу буола сатааччылар, оттон алын үлэһиттэригэр тойомсуулар, бардамсыһар, кырдыабаастары, кыамматтары хас хардыларынан

РСФСР Верховнай Советин Президиумун 1965 с. тохсунньу 12 күнүгүгү быһаарынан сир аайы административнай оройуоннары, уобаластары чөлүгэр түһэрэр туһунан дыһаал тахсыбыта. Оһоно олоҕураан 1965 с. тохсунньу ый 27 күнүгүгү ыла Нам уоһуна Уус-Алдан оройуоннара бөдөҥсүгүгү иннинээҕи кыраныссаларынан төттөрү араарыллыбыттар. Оһоно кытта тэҥнэ «Правда» уоһуна «Коммунизм» колхозтар Уус-Алдан колхозтарыттан арахсыбыттар.

Оһоно 1965 с. — семидека бүтэһик сылыгар оройуон биэс колхоза уоһуна биһир совхоза эти оноругу былаанын 111,6, үтү 115,2, ортотунан биһир ынахтан үтү ылыны 114,9, биһир гектартан туорахтаах культура үчүгүгү 117,1, оҕуруот аһыгар 163,9, государство эти атылааһын соруудаһын 111,9, үтүкэ 115,2 бырыһыан, хортуолууҕа 170 бырыһыан, оҕуруот аһы атылааһына 3,5 төгүл аһара толорбуттар.

Бу кэмгэ Намга Орджоникидзе оройуонугар үлэлээбит Үөһэ Бүлүүттэн. Туобуйа нэһилиэгиттэн төрүттээх Платонов Степан Николаевич ССКСР РК I секретэринэн талыллан кэлбит. Партийнай конференцияга 2 секретэринэн Рожин Николай Федорович, секретэринэн Бочкарев Владимир Михайлович, райсовет исполкомун бэрэстээтэлинэ Колмогоров Василий Егорович, ИБСЛКС РК I секретэринэн эдэр киһи Корякин Клим Кириллович талыллан үлэлэрин саҕалаабыттар.

Киһилэр хара маннайгыттан туспа арахсыбыт Нам оройуонун сэттис пятилетка бүтэһик сылын былааннарын толорууга саҕаттан-сага сорууктары туруоран колхозтаахтар, оҕуруотайдар уоһуна кулууспалаахтар ортолоругар быһаччы сыйдыан мунньахтаан, кэпсээн сүткэннээх улахан тэрийэр үлэни ыһыппыттар. Ол түмүгэр семилетка бүтэһик сылын түмүгүнэн 405 киһи коммунистическай үлэ ударниктарынан буолбуттар.

ССКСР РК I секретээрэ Платонов С. Н. кэлэ-кэлээт үлэтин итинник саҕалаабыта.

Сэттэ сыллаах былааны толорон баран, ССКСР РК уоһуна Советскай правительствэ биэстис сыллаах былааны чөлүгэр түһэрттэр.

Ордук улахан соруук быһыытынан 1965 с. кулун тутар ый 26 күнүгүгү ССКСР РК Пленума тыа хаһаайыстыбатын ерө көтөбөр, нэһилиэһини тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатынан толору хааччылар сыйлаах бөдөҥ уураабы ылыммыта.

Бу уураахтары олоххо киллэрингэ Степан Николаевич салайар-тэрийэр добура ордук киһиник арыллыбыта. Үлэһит илии актыыбынаа лаппа үрдээбит.

Норуот хаһаайыстыбатын бары салаатыгар 1965-1970 с. 5900 киһи үлэлээбит. Промкомбинат иһи тэриэтэ буолбута, промышленнай уоһуна олох-дьаһах хааччылытын комбинаттар дини буолбуттара. Оройуон электростанцията быһаччы куорат ГРЭ-гэр холбонмута. Лесопункт, типография, арыс завода суньууһун олохтоох матырыйаалын республика уоһуна оройуон тэриэтэлэрин хааччылаалара. Киһилэр биэс сыл устатыгар онорон таһаарар валовой бородууксуйаларын кээмэйэ 39 бырыһыан улааппыта, ахсыс пятилетка соруудаһын 106 бырыһыан толорбуттара, үлэтин кээмэйин 44% улаатыннарбыттар.

Степан Николаевич Платонов биһиги оройуонга

1965-1970 с. с. үлэлээбит кэмн ити сорох сыһылараларын эрэ кытта билиһиннэрдим. Киһи үлэтин үгүс, үтүмэн үтө түмүктэрин туһунан киһини кытта биэс сыл устата бодоруһан биһиргэ үлэлээбит доботторо, табаарыстары балаачча киһиник сырдыахтара дин саныыбын.

Мин Степан Николаевич биһиги оройуонмутугар аан бастаан кэлэһиттэн ыла райстат оройуоннай инспекторын быһыытынан даҕаны оройуон очотооҕу норуоднай контуролун солбуйааччы бэрэстээтэлин, ССКСР РК пленумун чилиэһэ да буоларбынан элбэхтик бодоруһан биһиргэ үлэлээбиппинэн бэркэ билэбин дин саныыбын. Киһини кытары биһиргэ Арбын, Көбөкөн, 2 Хомустаах, Үөдэй о. д. а. нэһилиэктэрдээҕи биһиргээдэлэр мунньахтарыгар сыйдыаммын, киһи дакылааттарын, дьону кытары кэпсэтэр добурун балаачча билэрин уоһуна астынарым Киһи сөбөрө баара, оҕоньоруттан-эмээсинигэр, ыанньыксыттан-механизаторыгар тийэ наар киһини аратын аатынан аатыра, биһиргэ истибитин-көрбүтүн умнубат уһулуучу памяткаа уоһуна ылынарылаах логикалаах, боростуой тыллааба.

С. Н. Платонов үлэлээбит аҕыах сылларыгар биһиги оройуонмутугар бөдөҥ проблемнай боппуруостары саҕалаабыта. Олорто аан бастагынан Н. В. Черскэйи кытары оройуону газтааһын, иһилиһинэн бөдөн таас дьыһээр, үс этээстээх оскуола тутууларын, балыһа, оҕо тэриэтэлэрин базаларын бөдөрөтүү, нэһилиэһини өнгөнөн хааччыны, радио, телефон, суол-иис оҕоһуутун, сүөһү ыарахан үлэтин механизациялааһын, химизациялааһын, уоҕуруу, сир, оҕуруу, сүөһү турар бөдөн комплекстарын тутуу о. д. а. оройуонга тыһи суолталаах боппуруостары туруорууга бастагы саҕалааччынан буолар.

Колхозтары бөдөҥсүтүүгэ совхозтары тэрийиигэ, киһилэр материалнай-техническай базаларын бөдөрөтүүгэ, кадрдарын аттаран туруорууга баһаам элбэх сыратын биһэрэн туран үлэлээбитэ. Ол кэрэхсэбиллээх саҕалааһынар очотооҕуга да үл-харчы, матырыйаал тийбэтэтин сорохторо туолбатахтара хомолтолоох. Кадрларын иһин, ордук салайар партийнай-советскай салайар үлэһиттэри үөрттэри и г э, совхозтарга специалисттары орто салайар звенону сүүмэрдээһингэ улахан бол-бонотун уураа.

Бу түгүннээ туһунан бэйэм туспар сыйыаннаах биһир манньык холобуру ахтан аһары наадалааһынан ааҕабын.

Мин баара эрэ орто үөрэхтээх статистика үлэһитэ этим, 1965 с. сайын кэтэхтэн үөрэнэн Москватааҕы Статистика-экономическай техникуму наар «Б» сыһанан бүтэһэн Кыһыл дипломнаах кэлбиппин истэн үөрбүтэ. Эһилиһитигэр 1966 с. атыр-дьах ыйын бүтүтүгэр сарсыарда телефоннаата: «Терентий Иванович бааргың дуо? Дьэ, добоор, (киһи ити сөбүлүүр тыла этэ) минэ биһигин киһиэ сырат эрэ», — дьэ, Мин ССКСР РК I секретарын кабинетин тоңсууһун баран сэрэнэ-сэрэнэ киһирдим. Аттыгар олорто уоһуна: «Үлэһит, тэрийэр, үөрэнэр балаачча добурудаах киһи быһыылааххын, ССКСР Обкома быйыл Москватааҕы кэтэхтэн үөрэнэр үрдүкү партийнай оскуолаа истээччилэри хомуйан эрэр. Биһи бөрүбүт эһиниг онно истээччинэн рекомендацыйаа-ры ғынар, хайы-айыттан

наар статистик эрэ буола сыйдыаххыңы? Оһоно туох диниги?» — дьэ, —

Мин очолорго аҕыах стажтаах, партийнай үлэһэ үлэлээн көрбөтөх буола-мын салыным, Оһоноа эһин очоттон да сөччө бэрдэ суох добурудааах буолан akkaастанан көрдүм. Оһоно киһи ылыммат: «Муостал-тууахтаах эрэ киһи үөрэнэр сирэ буолбатах, эмтэтиһипт, бөрүбалаан көр», — дьэ, —

Кэпсэтин оһон бүтүтэ, Сотору миниги обкомга консультуунга экзаменга ыһырдылар. Барыта 32 киһи этибит, онтон 29 киһи туттардыбыт. Ол эрээр миниги ыдбатылар: «Эн партийнай үлэһит буолбатах эһик-кин, статистикабар үлэлээ!» дьэтилер. Мин төннөн тахсан бэйэм үлэбэр үөрэ-көтө үлэтин сырыттым.

Оһон балабан ыйын 29 күнүгэр эһит кэһиниттэн Степан Николаевич телефоннаата: «Терентий Иванович, дьэ добоор, киһиэ сырат эрэ!» — дьэ, Мин луох эрэ сыһыппара оҕоттороу ыһырдыа дин саны-саны таһыстым. Кабинетке киһирдим, соруудах күүтэн олордум.

Оһон Степан Николаевич остуолун тардарыттан «Правительственная, срочная С. Платонову» дини суруктаах телеграмманы миһэ уунаа. Ылан аахтым. Оһокам ССКСР РК телеграмматэ эбит, онно этилибит этэ: «В порядке исключения т. Замятин Терентий Ивановича зачислить слушателем Московской заочной высшей партийной школы» дини буолла.

Степан Николаевич эбэр-дэлээтэ уоһуна сарсын обкомга киһи дьэ, дастабы-рыаннаа уоһуна бюро уураа-рын туттаран кэбистэ.

Оһон ыла ЗВППШ киһирэн 6 сыл үөрэнэн үрдүкү партийнай үөрэхтээх киһи буолбутум. Оһон ыла «Нам» совхозка партком секретарынан, партийнай тэриэтэ-лэргэ секретэринэн, кэлин 5 сыл оройуон партийнай ком-миссиятын бэрэстээтэлинэн, хас да төгүл райком, ревиз-ком чилиэһинэн үлэлээбитим. Ол тухары барытыгар биһи да сэмэтэ суох чилиэһидик үлэлээн кэлдим.

Оһон мин үрдүк үөрэхтээх, чилиэһи, партийнай, советскай, экономическай үлэһит, буолбуппар РСФСР, Саха АССР бочуоттаах ааттарын ыһыппар С. Н. Платонка мунугура суох махтанабын.

Степан Николаевич өссө да үүнэр кэскиллээх, бөдөн партийнай-государственной деятель буолар кыахтаах, талааннаах, тэрийээчи уоһуна салайааччы эрдэ биһиги кэжкэбиттэн хомолтолоохтук барбыта. Өскөтүн сал-гыы үлэлээбитэ буоллар куорсун аһыһыан көтөн тах-сан Эһиэһитин хочотун дьону эрэ буолбакка, Саха республиката чэһирин сай-дытыгар элбэи оноруох-таах этэ.

Киһиэхэ үйэлэр тухары умнулубат махтал, уруй буоллун. Нам селотун биһи көстүүлээх миһэттигэр боруонса бюст буолан кэрэ, дьоло, түтүгэ ыһыра ту-руохтун!

Т. ЗАМЯТИН.
Нам с.

Профессионал салайааччы этэ

Ол саҕана Томпо рай-ком бастагы секретарынан Егор Дмитриевич Кычкин (салайар, Киһи сылын аайы кыһык саныыр райком уоһуна райисполком сала-ааччыларын муньһан сүбэ-лэһэр, кэпсэтэр идэлээбэ. Киһи бэйэтин кытта тэҥ быһылаах салайааччылар ыһыртан аҕаларын били-нэ да сатаан өйдөөбөппүн. Оһон Степан Николаевич билиһинэ киһирбитин кэһэ кыһык муньһахтары, семи-нардары араас министрде-рыттылаах биһиргэ ыһыт-лаа. Киһилэр улахан довор-дулара өтө көстөрө. Ити-ти муньһахтарга райком, райсовет салааларын сала-ааччылар өрүү кытталла-а. Оһоно Степан Николае-вич бэрт набыллык, борос-тоҕу тыһынан, уурбут-туп-тут курдук этинитин дьон-до бопомтолоохтук истэ-лэһин, суруналларын өйдүү-бү.

Оттон командировкага киллэринэ үлэһинэн сибэс-сэн үксүн арыаллаһарым. Киһи хотон буоллун, гараж буоллун, производственной быһаары хайан да туманан аһыт идэлээбэ. Хотонго өйдөбүнэ ыанньыксыттары кытта бэйэтэ ыанньыксыт-тардык кэпсэтэн барара: сыйык синнын кытта син-дэһэр эһикит дини: «О-о-о бургунаас ордук хаһас-сирин сайыннарыт киһи-нэртээх ынах буолсу», — дьэ. Дьабылан түһүн, ромускай сылыга дьыла, дьаһа эһэ барыан сөптөөх сүөһү турар быһыылаах.

Ити киһи атын үгүстэр кур-дук быһаччы дыһаһан, ха-маандааһан барбат, ыһыт-лаһыт, сүбэлэһипт курдук кыһаран дыһаһар үлэтин — сүбэ эһитэ буолуо. Оһоно киһи дьонго ордук өйдөнөр, сүбэлэр үлэһэ активиста-рын көтөбөр быһыылааба. Оттон тахсыбытын кэһиэ-дэ киһилэри кытта субу-рай Совмин бэрэстээтэлин солбуйааччы кэпсэтэн та-хсытыттан соһуйан эрэ ыһытталара.

Хата ол кэһиниттэн зоо-ветеринарий куруһуоктарга биһилэрин специалистарын үрдүгэр түһэллэр: «Сүөһү бородуотын тупсарыга үлэ-лээбикит», «Ыһааха дьин ромускай аттары хаалара-а», «Сүөһү төрдө-ууһа билиһит», «Наар промыш-леннай скрещиваниһан эрэ-дэ быһыыһы ыһыттыт» эниги дьин бэйэлэрэ зоотехникте-рин үрдүлэригэр үккүүлүл-лэрэ. Оһон, олох билиһити-ни, хардарыта, буолан ба-ан кытаанах, ирдэбил олох-торун хааччыһан аһара.

Өссө биһир түгүн. Гаража Мехордянов дьин кырдыа-а тракторист 6,5 көстөөх

буоллаһтарына сылын аайы хамнастарыгар эһин 10% надбавка бэриллэһэ олох-тооммута. Бу техникага сый-һаны тупсарыга, киһи үйэтин уһатан хаһаайысты-бага эһин элбэх барыһы киллэрингэ биллэр-көстөр ороолу оһоннообута. Тийэ-дэр совхоз холуһа сирин тупсарыга, улахан арын-ларга меллиоративнай үлэ-лэри ыһар этэрэти тэһинэ-ригэр кыагы үөскэппитэ.

Ол курдук оһумас санаа-тааха аһан иһэн судургу кэпсэһилэр улахан суолта-лаах, кэскиллээх боппу-руостары быһаарарга тиз-дэр кыахтары үөскэтэр. Оһо модьуйсубакка, хамаанда-ласпака дьон бэйэлэрэ өй-дөрүн үлэлэһэн тобулары ситиһэр чахчы талааннаах салайааччы эрэ кыага тутар эбит.

Биирдэ 1973 с. сааһыары Хаандыга хотугу таба-китер оройуоннар сорох са-лайааччылар муньһустан сүбэлэһиптэрэ. Оһо Сте-пан Николаевич эмиз баара. Боппуруос, биллэн турар, таба иһиһтин көдүүһүн үд-дэһингэ туһайыллыбыта. Ол иһингэ кыһыл табалар аҕа-лар улахан хоромнуулара эмиз ахтылан ааспыта.

Ол кэһиниттэн 23 хоһон бэрэн Егор Дмитриевич миниги ыһытан ылан: «До-боор, күн сарсын вертолет-ты ыһан тоңустаргар көт, Оһо Кладкиһынын Аль-чыга Погодаевка, Суонтары-га Новгородовка, Восточнай-га Миронька сыйдыаргыт дуу. Ол кэһиэ кыһыл табаны ыһааччылар муньһан кэп-сэһинг, сүбэлэһинг Кладкин толмууттарын хасыһан көр, биһир нэһилэ сөп буолар ини, онтон уһаама, үлэ элбэх».

Ол сыйдыан хомуйбут даһиһыһын саһылаан кэп-сэһиптим кэһиэ: «РСФСР Совминигар сурукта суруй» уоһуна ытыс аңарын сага кумааһыга Уус-Дьааһын, Алла-раа-Халыма, Аллайыаха оро-йуоннарыттан ыһыт сыһы-паралардаах кумааһытын биһирдэ: «Маны туһанар тө-һөтө кырдыга, сыйыһата биһиэхэ наадаҕа суох, бэйэ-бит эрэ гинэ чэхчыга чуга-саһар буоллун». Оннук тех-нико-экономическай биһиргэ-тинилээх чуруктутугар ий кэһингэ буолаат РСФСР Сов-минин дыһала кэлбитэ «т. т. Кычкин Е. Д., Обутов И. Е. суруктарыгар олобуран бул-таммат кыһыл табалар орто-лоругар биллэринэн дьыта-бата түбэһипт буоллаһына аналлаах акт быһыытынан эттэрин Государствэ тута-тарыттар сыйанатын дьыта-батыгар тэһиниһэ», — дьин.

РСФСР правительствэ ити аҕыах тыллаах дыһа-ла республика таба иһиһи-

аайы албынныыр, күлүү-элэ-к оһостооччулар суох буолба-тахтар. Ити киһилэри чьэ-тээбэтэ, апаратыттарын көтөхпөтө, иһилик кэскиллэ-рин уһаһыта-кэһиптэ бил-лэр. Ол аһыла оһонона, киһи-аймах олоһун төрүт төлөтө.

Манан сибэстээн өссө биһир түгүни суруйуохпун ба-дарабын. Степан Николае-вич үлүскэннээх үлэтин быһ-ыһыгар сыйыһалан кэһигэр сүрдээх көрдүүс кэпсээн-нээбэ, дьону күллэрэр-үөрд-дэр, наастарыаньыла-рын көтөбөр идэлээбэ. Арай биһирдэ эрэ санаарҕан са-наарытын истибиттээһин. Ол сахалар барба бааһы-лаһыттан туһамматтары, ы-тыттар сир аһыһааһы аҕа-лар дэлби тэһитинилэр кэлин куһаһан содуулаах буола-лара биллэрин. Саха иһи-элэһкээн алмааска идэти-бит инженер уолаттара өлө-рүлүбүттэрин туһунан ха-раастан ахтан ааспыта. Бы-һыһыта наһаа ыараханык санааргыһа. Кэлин истиби-тин ити боппуруостарынан Москвага иһиктэ бара сый-дыбыт сурахтаабыр.

Оһон киһи күөгэйэр күнү-гэр, салайар талаанын чып-чааһыгар сыйдыан оуорума суолламмыт биһириниһэ өс-сө тааһылла илик таабырын дин саныыбын. Ол кэлин, дьыһалар-күннэр ааспыт-тары кэһиэ тааһылларга эрэлбин күтэрбөппүн. Исто-рияга туох да чып кистэлэн-гэ хаалбат, ити боконьнуук туспа сүгүрүйбөт, аһыһылы-тыһынан эттэххэ принци-пальнай өйдөөх-санаалаах ки-һи буоларын туһута буо-луохтаах.

Тийэһэр. Улууһум ыччат-тара, эдэр хаһаайыстыбанай салайааччылар, биһиэхэ олорон, үлэлээн ааспыт Сте-пан Николаевич Платонов курдук киһи көбүстээх, үтө-с оубастаах, ыраас дууһа-лаах, дьонго-сэргэбэ иһык-табылаахтык, үлэһэ-хам-наска, үөрэххэ үрдүк эппи-этинистээхтик сыйыһаннаһар дьон буолун. Оччоҕо эрэ улууспут олоһун тупсарыах-пыт, киһи үтө аатын аат-тыһахпыт. Дууһаһытын та-һымсыһыма, чьэскитин, суо-баскытын өрүү үрдүктүк ту-та ыһыһың.

И. ОБУТОВ,
сэрин, үлэ ветерана, улуус бочуоттаах гражданина.